

JÓZEF WOŁCZAŃSKI

LISTY KS. WINCENTEGO DANKA
DO ABP. JÓZEFA BILCZEWSKIEGO Z LAT 1900-1919
(CZĘŚĆ III)*

Dokument 39

Jego^a Ekscelencjo, Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Największemu mojemu Dobrodziejowi, Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszemu Księdzu Metropolicie pozwalam sobie złożyć korne życzenia Wesołych Świąt i Szczęśliwego Nowego Roku.

Wobec trudności połączonych z urządzeniem loterii na wielką skalę, pragnąłbym zredukować całe przedsięwzięcie do rzędu wielkiej tomboli w Budapeszcie na wyspie św. Małgorzaty¹ w maju. Fanty i na ten cel zbieramy jak najliczniejsze, uniknie się jednak mozołu i ryzyka nieodłącznego z loterią. W tej sprawie poddam się zresztą zdaniu i decyzji Jego Ekscelencji. Zabawy na wyspie tejsze św. Małgorzaty mają przynosić znaczny dochód.

Na koniec pozwalam sobie upraszać Jego Ekscelencję o łaskawe polecenie przesłania mnie stypendiów mszalnych.

Ks. prof. dr hab. JÓZEF WOŁCZAŃSKI – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego, Instytut Historii; e-mail: jozef.wolczanski@upjp2.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6210-1411>.

* Część I edycji ukazała się [w:] „Studia Polonijne” 42(2021), s. 495-543, część II [w:] „Studia Polonijne” 43(2022), s. 487-503

^a Tekst pisany maszynowo z wyjątkiem autografu nadawcy na jednej karcie czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”. Poniżej nota czarnym atramentem ręką abp. J. Bilczewskiego: „Poleciłem Bil., Radnemu. Tombola. Loteria”.

¹ Wyspa św. Małgorzaty znajduje się na Dunaju w Budapeszcie, stanowiąc miejsce wypoczynku mieszkańców stolicy.

Z najgłębszą czcią i należnym poważaniem Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa oddany i wdzięczny sługa

^bKs. Wincenty Danek^b

Budapeszt, X Kelemen utca 32
22.12.1913

Dokument 40

Jego^c Ekscelencjo, Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Serdeczną pozwalam sobie złożyć podziękę Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszemu Księdzu Arcybiskupowi za łaskawe słowa, które są dla mnie zachętą do dalszej pracy .

Jeszcze raz niech mnie będzie wolno złożyć u stóp Jego Ekscelencji korne życzenia z okazji zmiany roku.

Dziękuję też za stałą życzliwość, jaką Jego Ekscelencja nieodmiennie otaczać raczy dobro kolonii polskiej w Budapeszcie i uniżenie podpisanego. Za to nieznużenie dobre serce Jego Ekscelencji zanoszę wspólnie z powierzonymi mnie duszami modły do Pana Boga w intencjach Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa.

Z najwyższą czcią i poważaniem, Jego Ekscelencji oddany sługa

^dks. Danek^d

X Kelemen utca 32
31.12.1913

---

^{b-b} Autograf czarnym atramentem.

^c Tekst pisany maszynowo z wyjątkiem autografu nadawcy na jednej karcie czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”.

^{d-d} Autograf czarnym atramentem.

Dokument 41

Jego^o Ekscelencjo, Najprzewielebniejszy Księżę Arcybiskupie!

Pozwalam sobie przerwać na chwilę kurację Jego Ekscelencji i z uwagi na pośpiech konieczny prosić o łaskawe pozwolenie, by ciągnięcie naszej loterii dla wzmocnienia zaufania publiczności już odbyło się w październiku w pałacu Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa i by nam wolno było urządzić kliszę z podpisu Jego Ekscelencji tak, aby ten podpis umieścić na losach razem z podpisem eksc[elencji] p[ana] Korytowskiego², o ile on na to się zgodzi i wraz z podpisem księdza prymasa Węgier, albo innej osobistości, np. nowej naszej prezydentki hrabiny Esterházy (z hrabiów Tarnowskich³).

Proszę o łaskawe polecenie, by (list) rezolucję ministerstwa skarbu w sprawie loterii mnie wprost czym prędzej, po jej nadejściu odesłano celem wyjednania prolongaty na Węgrzech i tutejszych władz. Węgierskie towarzystwo pewne zebrało znaczną sumę wyjednawszy u ówczesnego ministra oświaty hr. Zichy własnoręczny list polecający jego, z którego listu sporządzono kliszę. Naśladownictwo zatem autografu posyłano wszystkim i to wielu zachęcało do ofiar na sanatorium dla dzieci. Proszę uprzejmie a pokornie, by Jego Ekscelencja, Najprzewielebniejszy Książę Arcybiskup pozwolił i nam coś podobnego uczynić a przynajmniej, by Jego Ekscelencja nie

---

^o Tekst pisany czarnym atramentem na 2 kartach czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”. Obok nota ołówkiem ręką abp. J. Bilczewskiego: „Odpisałem z Iki 17/3 [1]914”. Niżej nota czarnym atramentem ręką tegoż: „Bardzo polecam sprawę budowy Kościoła dla Polaków w Budapeszcie i z całego serca błogosławię szlachetnym ofiarodawcom. Arcybiskup Józef Bilczewski”. Do pisma dołączono dodatkowo tekst adresowany do sekretarza lwowskiego metropolity: „Przewielebny Księżę Sekretarzu J[ego] E[kscelencji] Najprz[ewielebniejszego] Ks. Arcybiskupa! Upraszam uprzejmie o łaskawe nadesłanie mnie decyzji wied[zeńskiego] ministerstwa skarbu w sprawie loterii (po nadejściu tejsze), ile że na Węgrzech także o prolongatę starać się muszę, co potrwa, jak zwykle, czas dłuższy. Z urzędu duszp[asterstwa] polsk[iego] X. Danek. B[uda]peszt, X Kelemen u[tca] 32. Decyzja ta przesłaną będzie na ręce J[ego] E[kscelencji] Ks. Arcybiskupa Bilczewskiego jako protektora. 10/3 [1]914”.

² Korytowski Witold (1848-1923), dr praw, urzędnik austriackiego Ministerstwa Skarbu, 1891-1908 szef tego resortu, 1907-1913 poseł do Rady Państwa, od 1908 r. poseł do Sejmu Galicyjskiego, 1913-1915 namiestnik Galicji, od 1915 r. członek Izby Panów Rady Państwa, w 1919 r. osiadł w Poznaniu. J. BUSZKO, *Korytowski Witold*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, red. zbior., Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1968, s. 155-157.

³ Esterházy z Tarnowskich Elżbieta (1875-1955), córka hr. Stanisława Kostki Tarnowskiego i Róży Marii Augusty Tarnowskiej, żona hr. Johanna Michaela Esterházy de Galántha.

broniąc nam tego tacite⁴, raczył udzielić autograf polecający sprawę budowy kościoła dla polskich wychodźców na obczyźnie. Także i b[yły] minister premier Koloman Szell⁵ udzielił innemu znów towarzystwu kulturalnemu na Węgrzech podobne pismo krótkie polecające na swojej wizytówce i to nie było bez skutku. Podobizny te załączam, prosząc o łaskawy zwrot, gdyż i panią hrabinę Esterházy chcę skłonić do takich listów polecających, chociaż jej pisma będą miały znaczenie tylko u arystokracji, u której co do loterii mało zazwyczaj się zyskuje. Sekretariat katol[icki]⁶ we Lwowie zrobił mi nadzieję podjęcia sprawy loterii.

Łączę wyrazy najgłębszej czci i wdzięczności – oddany Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdzu Arcybiskupa sługa

Ks. Wincenty Danek

X Kelemen utca 32
13/3 [1]914

Document 42

Jego^e Ekscelencjo, Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

„Bóg wielki zapłać!” ośmielam się wypowiedzieć Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszemu Księdzu Arcybiskupowi za tak możliwe poparcie sprawy naszej.

Na Węgrzech zebraliśmy dotychczas około 150 pak różnych fantów, które przeważnie nieotworzone, złożone są w towarzystwie robotnic katolickich, tj. w ich schronisku pozostającym pod protektoratem hrabiny Pálffy⁷, która także naszą sprawą się zajmuje.

Wkrótce ogłosimy także w polskich dziennikach, od kogo (jakie) fanty pochodzą, czym spodziewamy się nowych pozyskać dobroczyńców. Ośmielam się upraszać pokornie, by Jego Ekscelencja, Najprzewielebniejszy Ksiądz

⁴ Łac.: milcząco.

⁵ Széll de Duka et Szentgyörgyvölgy Kálmán (1843-1915), węgierski polityk, od 1865 r. poseł do parlamentu węgierskiego, 1875-1878 minister finansów, 1899-1903 premier Węgier.

⁶ Sekretariat Katolicki – instytucja powołana do życia w 1912 r. we Lwowie celem koordynacji akcji katolicko-społecznej. Po erygowaniu tegoż roku Związku Katolicko-Społecznego, Sekretariat stał się jedną z jego agend.

^e Tekst pisany czarnym atramentem na 2 kartach czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”.

⁷ Osoba niezidentyfikowana.

Arcybiskup w drodze powrotnej według Swego uznania raczył odwiedzić prezydentkę naszego komitetu z hrabiów Tarnowskich hr. Janową Esterhazy, mieszkającą obecnie w Krakowie przy ul. Warszawskiej l[okal] 12 i zachęcić ją w dobroci Swojej do dalszej, jak dotąd zresztą (w ostatnich czasach) energicznej pracy dla dobra naszego Kościoła. Ponadto upraszam, by Jego Eksceleńcja, Najprzewielebniejszy Ksiądz Arcybiskup raczył polecić sporządzenie spisu fantów nadesłanych do pałacu Jego Eksceleńcji, z wyszczególnieniem – ile możliwości – od kogo fanty te, jak proszę, odtąd ponumerowane liczbą bieżącą pochodzą i jaki przedmiot (jakiej mniej więcej wartości) przedstawiają, stanowią. Oszacowania notarialnego według wyraźnego orzeczenia wiedeńskiej dyrekcji loterii państwowej nie potrzeba. W tej czynności, o ile więcej fantów nadeszło, będzie pomocną jak mnie raz informował ks. rektor Małego Seminarium, p[ani] baronowa Jorkasch-Koch⁸, którą, o ile Jego Eksceleńcja pozwoli i każe, poproszę o pomoc, chyba, że to uczyni Sekretariat Katolicki Lwowski, do którego się zwrócę po otrzymaniu stanowczej decyzji od Sekretariatu.

Tak, jak P[an] Jezus, jak czyta się właśnie w dzisiejszej ewangelii (piątek) „erat fatigatus”⁹ i odpoczął, tak pozwalam sobie w najgłębszej pokorze złożyć Jego Eksceleńcji życzenia, aby nikt więcej nie przeszkadzał tak jak ja Jego Eksceleńcji w tym odpoczynku kuracyjnym, w którym się spokój słusznie J[ego] E[ksceleńcji] Najprzewielebniejszemu Księdzu Arcybiskupowi należy i sam będę także w mojej natarczywości powściągliwym.

Z najgłębszą czcią, poważaniem i wdzięcznością Jego Eksceleńcji oddany sługa

Ks. W[incenty] Danek

X Kelemen u[tca] 32
20 marca 1914

---

⁸ Jorkasch-Koch z d. Robakowska Julia († 1923), żona Michała barona Jorkasch-Kocha († 1925), szefa Dyrekcji Okręgu Skarbowego we Lwowie, pochowana na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

⁹ Łac.: był zmęczony.

Dokument 43

Jego^f Ekscelencjo, Najprzewielebniejszy Księżę Arcybiskupie!

Pozwalam sobie Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszemu Księdzu Arcybiskupowi złożyć korne życzenia świąteczne i ponowną serdeczną podziękę za cały szereg świeżych łask i dobrodziejstw naszej sprawie ostatnio wyświadczonych, dzięki którym, spodziewam się, rzecz posunie się naprzód.

Prośbę moją o łaskawe polecenie sporządzenia spisu tych, którzy wprost do Najprz[ewielebniejszego] Konsystorza przesłali fanty loteryjne, ponawiam pokornie z tego względu, aby się ofiarodawcy – wyczytawszy naszą odezwę z wezwaniem dorównania ofiarności Węgrów – nie poobrażali. Spis ten już drukowany w dziennikach pragnąłbym uzupełnić publicznie. Pobudza to do dalszych ofiar zazwyczaj.

Łączę wyrazy najgłębszej czci, poważania i najżywszej wdzięczności, Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa pokorny sługa

Ks. W[incenty] Danek

X Kelemen utca 32
9 kwietnia 1914

Dokument 44

Jego^g Ekscelencjo, Najprzewielebniejszy Księżę Arcybiskupie!

Pozwalam sobie Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszemu Księdzu Arcybiskupowi donieść w pokorze, że zarząd nasz nie odważył się urządzać loterii fantowej, o czym już doniosłem komisarzowi dyrekcji skarbu we Lwowie, natomiast pani hrabina Szapáry, która od czasu do czasu przyjeżdża do Budapesztu, przyrzekła doprowadzić do urządzenia tomboli w Budapeszcie.

Każdego dnia oczekuję przesyłki planów naszej budowy, przyrzeczonych na pierwsze dni lipca przez profesora politechniki p[ana] Szyszko-Bohusza¹⁰, po czym ma nastąpić uchwała, czyli przyjęcie tych planów przez zarząd.

---

^f Tekst pisany czarnym atramentem na jednej karcie czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”.

^g Tekst pisany czarnym atramentem na jednej karcie czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”.

¹⁰ Szyszko-Bohusz Adolf (1883-1948), architekt i konserwator zabytków, dr nauk technicznych, 1912-1920 wykładowca na Wydziale Architektury Politechniki Lwowskiej, 1920-1932

Upraszam uprzejmie, by Jego Ekscelencja, Najprzewielebniejszy Ksiądz Arcybiskup był łaskaw polecić przesyłkę urzędową najnowszego schematyzmu archidiecezjalnego ze Lwowa pod moim adresem dla celów urzędowych.

Z najgłębszą czcią i poważaniem, Jego Ekscelencji oddany sługa

Ks. Wincenty Danek

X Kelemen u[tca] 32.

1 lipca 1914

Dokument 45

Jego^h Ekscelencjo, Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Podanie do Arcyksiężnej Zyty o protektorat dopiero teraz odeszło, gdyż Księżna Bourbon, zamężna hr. Zamoyska, z powodu nieszczęść rodzinnych dopiero na niedawny list swój otrzymała odpowiedź przed kilku tygodniami, że Arcyksiężna oczekuje na naszą prośbę.

Podanie to podpisały ks[ieżna] Bourbon-Zamoyska i hrabina Esterházy z domu hr. Tarnowska, lecz nie posłały go Jego Ekscelencji jedynie z tej przyczyny, aby nie przewlekać zbytnio sprawy, skoro na wezwanie Arcyksiężnej należało było zaraz odpowiedzieć. I tak opóźnienie nastąpiło dość znaczne. Ośmielam się tedy Jego Ekscelencję Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa, w najgłębszej pokorze prosić o polecenie wysłania listu do Arcyksiężnej (w Bruck an der Leitha¹¹, jak słyszałem mieszkającej stale) z tym, że Jego Ekscelencja popiera sprawę budowy naszego kościoła oraz, że rząd węgierski opłaca księdza ustanowionego dla Polaków Budapeszteńskich.

Ten ostatni szczegół mimo całej przezorności pominięty był w podaniu, dlatego pokornie upraszam, aby Jego Ekscelencja, Najprzewielebniejszy

---

kierownik Katedry Architektury Zabytkowej w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, 1924-1929 rektor tamże, 1932-1939 kierownik Katedry Projektowania Monumentalnego na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, 1939-1945 kreślacz na Wawelu, 1945-1948 prof. Wydziału Architektury w Akademii Górniczej w Krakowie, pełniąc zarazem funkcję dziekana fakultetu i kierownika Katedry Konserwacji Zabytków oraz Katedry Kompozycji Architektonicznej. A. GOLEMSKA, *Szyszko-Bohusz Adolf*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 19, red. zbior., Lublin: TN KUL 2013, kol. 238-239.

^h Tekst pisany czarnym atramentem na 2 kartach czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”.

¹¹ Bruck an der Leitha – miasto w Austrii nad rzeką Litawą.

Ksiądz Arcybiskup raczył w dobroci Swojej i powadze uzupełnić wielkodusznie ten niedostatek, ile że może nasunąć się pytanie: po co kościoła tym, co księdza nie mają.

Dziękując za łaskawe polecenie przesłania szematyzmu¹², donoszę dodatkowo, że protektorat Arcyksiężnej będzie mógł mieć ten realny pożytek, że łatwiej otrzymamy rządowe cegły, o które doprosić się nie można.

W sprawie języka polskiego w naszym kościele napisałem także w czasie podróży wizytacyjnej Jego Eksce[elencji] do Eksc[elencji] Ks. Biskupa Sapiehy, o czym zdaję sprawę prosząc pokornie J[ego] Eksce[elencję] [o] łaskawe odniesienie się do Ks. Biskupa Sapiehy dla jednolitości działania w tej sprawie niemiłej. O stypendia msz[alne] zgłosiłem się wprost do lwow[skiego] Konsystorza.

Z najgłębszą czcią i poważaniem kreślę się Jego Eksce[elencji] Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa najoddańszym sługą

Ks. Wincenty Danek

X Kelemen u[tca] 32
8 lipca 1914

Na koniec ośmielam się upraszać o łaskawe telefoniczne ponaglenie planów budowy kościoła u prof. Szyszko-Bohusza¹³.

Dokument 46

Jegoⁱ Eksce[elencjo], Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Miło mi jest na wiązanie wraz z życzeniami na dzień Imienin Jego Eksce[elencji] Najprzewielebniejszego Księdza Biskupa, przesłać na ręce Celsissima¹⁴ kilka obrazów i innych rzeczy kościelnych dla zniszczonych kościołów w Galicji. Proszę, aby Jego Eksce[elencja] raczył rozdać je zgłaszającym się lub przyzwanym w tym celu księżom ekspozytom lub diecezjanom (para-

---

¹² Rocznik rejestrujący katalog instytucji i obsady personalnej archidiecezji lwowskiej ob. łac. Pełny tytuł brzmiał: *Schematismus (Catalogus) universi venerabilis cleri saecularis et regularis archidioecesis Leopoliensis rit[us] latini*.

¹³ Ostatecznie projekt kościoła był dziełem węgierskiego architekta Arkaya Aladára.

ⁱ Tekst pisany czarnym atramentem na jednej karcie czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”. Obok nieczytelna nota czarnym atramentem ręką abp. J. Bilczewskiego.

¹⁴ Łac.: najdostojniejszego.

fianom) o księdza proszącym. Po wojnie będzie można zainicjować akcję na szerszą skalę w całych Węgrzech na ten cel przy współudziale niektórych Księży Biskupów węgierskich.

Przesyłkę kolejową pierwszą wyekspediować kazał p[an] Reinhold We-rzycki¹⁵, zamożny dyrektor fabryki lamp w Budapeszcie, X Gergely utca (Polak-katolik), a ponieważ on poniósł i koszt, i trud największy, proszę, aby Jego Eksceleńcja polecił jemu posłać podziękowanie. Oprócz rzeczy objętych dołączonym do przesyłki spisem i prócz 2 planów budowy kościoła, (który ewentualnie mógłby się przydać do muzeum lwowskiego Jego Eksceleńcji), posłałem zastonę do antepedium ołtarza.

Z najgłębszą czcią i poważaniem, Jego Eksceleńcji oddany sługa

Ks. W[incenty] Danek

X Kelemen u[ca] 32
17/III [1]916

Dokument 47

Jego^j Eksceleńco, Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Bóg wielki zapłać Jego Eksceleńcji Najprzewielebniejszemu Księdzu Arcybiskupowi, za łaskawie udzielony urlop i najlepsze polecenia.

Upraszam jeszcze o łaskawy telefoniczny urgens w Namiestnictwie w Białej¹⁶ co do wystawienia mnie paszportu o co podanie wniosłem, o łaskawe polecenie sprawy tej w ogóle wprost pod adresem eksceleńcji p[ana] hr. Tarnowskiego¹⁷, ambasadora obecnie we Wiedniu, hotel Sacher i o łaskawe wyjednanie listu polecającego Najprzew[ielebniejszego] X. Nuncjusza we

¹⁵ Osoba niezidentyfikowana.

^j Tekst pisany czarnym atramentem na 2 kartach czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”.

¹⁶ Biała – miejscowość w ówczesnej Galicji Zachodniej, w której podczas I wojny światowej mieściło się Namiestnictwo ewakuowane ze Lwowa.

¹⁷ Tarnowski Adam (1866-1946), studia odbył w Wiedniu, w 1897 r. podjął służbę dyplomatyczną w Austro-Węgrzech, 1899-1901 sekretarz ambasady austriackiej w USA, 1901-1903 urzędnik ambasady w Paryżu, 1903-1905 analogicznie w Dreźnie, 1905-1907 w Brukseli, 1907-1909 w Madrycie, 1909-1911 w Londynie, 1911-1916 ambasador w Bułgarii, II-V 1917 r. ambasador w USA, w II Rzeczypospolitej nie pełnił żadnych urzędów państwowych, w 1946 r. wyjechał do Szwajcarii, gdzie tegoż roku zmarł. M. TARNOWSKA, *Wspomnienia*, Warszawa: KAW 2002, passim.

Wiedniu¹⁸ do Nuncjusza Apostol[skiego] w Stanach Zjednoczonych¹⁹, o ile Jego Eksceleńcja uważa to za rzecz stosowną. Wyobrażam sobie jednak, że tym poleceniem, wobec trudności wyjednanania jakiegokolwiek pisma z Rzymu, mógłbym się zabezpieczyć przeciwko tym księżom, którzy możliwie (w Ameryce) więcej mogliby dbać o własne swe kościoły, aniżeli o dobro zniszczonej Galicji Wschodniej, którzy więc mogliby utrudniać akcję. Pismo N[ajprzewielebniejszego] X. Nuncjusza odbiorę sobie ewent[ualnie] sam we Wiedniu.

Ożywiony chęcią dopomożenia tym księżom z naszej archidiecezji, którzy więcej aniżeli ja cierpią niedostatki kościołów swoich, łączę wyrazy najgłębszej czci, poważania i wdzięczności, Jego Eksceleńcji oddany sługa

Ks. W[incenty] Danek

X Kelemen u[tca] 32
2/XII 1916

Dokument 48

Jego^k Eksceleńco! Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Najserdeczniej pozwalam sobie podziękować Jego Eksceleńcji Najprzewielebniejszemu Księdzu Arcybiskupowi za łaskawą pomoc, poparcie, polecenia i kartę. Wielką nadzieję pokładałam w orędownictwie Św. Patrona Jego Eksceleńcji i w modlitwach Jego Eksceleńcji. Owszem, już teraz, że użyję słów Jego Eksceleńcji, dobrze to czuję w pracach przygotowawczych, w zwalczaniu licznych i wielkich trudności i poznaję, co znaczą modlitwy Excellentissimi Pontificis²⁰. Przedwczoraj odesłano stąd do Namiestnictwa w Białej wyjaśnienie w sprawie mojej wojskowej, od której jestem zupełnie wolny.

Ośmielam się prosić, by Jego Eksceleńcja, Najprzewielebniejszy Ksiądz Arcybiskup raczył polecić mnie przesłać w otwartej kopercie (rychło) widokówki zniszczonych wojną kościołów lub kaplic, albo też w ogóle wsi lub miejscowości galicyjskich, z których to widokówek (najlepiej niezapisanych

¹⁸ Funkcję nuncjusza apostolskiego w Wiedniu pełnił w latach 1916-1919 abp Teodoro Valfré di Bonzo.

¹⁹ Obowiązki szefa misji dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej w USA w randze delegata apostolskiego pełnił w latach 1912-1922 abp Giovanni Bonzano.

^k Tekst pisany czarnym atramentem na jednej karcie czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”.

²⁰ Łac.: najdosłowniejszego biskupa.

z uwagi na cenzurę graniczną i zagraniczną) pragnę w Ameryce dać zrobić klisze skoptikonowe.

Na koniec łączę korne i szczerze życzenia świąteczne i noworoczne Jego Ekscelencji, pozostając oddanym sługą, z najgłębszą czcią i poważaniem

Ks. Wincenty Danek

B[uda]peszt, X Kelemen utca 32
18 grudnia 1916

Dokument 49

Jego¹ Ekscelencjo, Najprzewielebniejszy Księżę Arcybiskupie!

Nie otrzymawszy dotychczas paszportu, wniosłem podanie za radą socjusza O[jca] prowincjała Jezuitów do ministerstwa wojny we Wiedniu z prośbą o urgens²¹ w komendzie wojskowej we Freudenthal²², dokąd moja (?) komenda z Kołomyi²³ miała być przeniesioną. Opieram się na informacji udzielonej mi w ministerstwie honwedów, że mianowicie kapłan mający jakąkolwiek posadę w moim wieku (46 lat) zupełnie jest od obowiązków wojskowych wolny.

Upraszam uprzejmie, aby Jego Ekscelencja Najprzew[ielebniejszy] Ksiądz Arcybiskup był łaskaw uprosić p[ana] komendanta Lwowa, aby w tym duchu zatelefonował do wiedeńsk[iego] ministerstwa wojny. Już bowiem na 3 okręt darmo oczekuję.

Do polecenia Jego Ekscelencji zastosuję się co do p[ana] Jaworskiego²⁴. Proszę darować mojej bezdennej nieudolności i nieświadomości. Oparłem

---

¹ Tekst pisany czarnym atramentem na jednej karcie czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Danek”.

²¹ Łac.: ponaglenie.

²² Freudenthal – miasto na Śląsku Czeskim.

²³ Kołomyja – miasto powiatowe, woj. Stanisławów.

²⁴ Jaworski Władysław Leopold (1865-1930), dr praw, habilitacja w 1895 r. na UJ, w 1897 r. został prof. i kierownikiem Katedry Prawa Cywilnego UJ; od 1905 r. związany ze stronnictwem stańczyków krakowskich, 1901-1913 poseł do Sejmu Galicyjskiego, 1911-1918 poseł do Rady Państwa, od 1900 r. redaktor krakowskiego „Czasu”, członek NKN. Wyznawał koncepcję austro-polskiego rozwiązania kwestii polskiej, ale w ramach federacji środkowoeuropejskiej pod hegemonią Niemiec, autor prac naukowych z dziedziny prawa administracyjnego i cywilnego. J. BUSZKO, *Jaworski Władysław Leopold*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 11, red. zbior., Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1964, s. 115-118.

się tylko na poleceniu p[ani] hr. Esterházy Tarnowskiej – nie znając stosunków.

Serdecznie dziękuję za doskonałą wskazówkę co do Mittellungen der 7 Kommission für Denkmalpflege²⁵.

Z najgłębszą czcią i poważaniem Jego Ekscelencji najoddańszy sługa

Ks. Danek

X Kelemen u[tca] 32

31/12 [1]916

Dokument 50

Jego¹ Ekscelencjo! Najprzewielebniejszy Księżę Arcybiskupie!

Jednym ze sposobów przymnożenia funduszków kościołom wojną zniszczonym mogłoby być wydawnictwo podobnych listów poczty polowej, jak jest tu załączony²⁶. Drukowano je w Peszcie każdy po 100000 egzemplarzy w drukarni katol[ickiej] „Elet” = „Życie” i przy pomocy agentów skłaniano dyrekcję fabryk, właścicieli dóbr, zatrudniających zwykle większą ilość robotników, którzy służą obecnie we wojsku i kapitalistów do zakupienia większej ilości egzemplarzy dla żołnierzy, t.j. w tym celu, aby je potem masowo rozdawać żołnierzom darmo na polu bitwy. Tym sposobem drukarnia, która wydała tych listów około 2 miliony, zarobiła 20 do 40 tysięcy koron łatwym sposobem, jeżeli policzy się 1 halerz albo 2 h[alerze] czystego dochodu po strąceniu podatków na agentów, którzy podobno najwięcej kosztują. Agentami jednak mogą być i księża. Autorzy listów dostawali minimalne honorarium 50-80 koron. Mnie ofiarowano 80 koron za polski list, co oddałem (zapisanie listu i honorarium) internowan[emu] p[anu] Ziemkiewiczowi²⁷.

Upraszam, aby Jego Ekscelencja raczył wejść w układ może z p[anem] Napieralskim²⁸ z Bytomia²⁹, albo z drukarnią „Prawdy”³⁰ w Krakowie. Żoł-

²⁵ Niem.: Komunikatów 7 Komisji do spraw Ochrony Zabytków.

¹ Tekst pisany czarnym atramentem na dwóch kartach czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej błędna nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Kelemen”.

²⁶ Brak owego dokumentu.

²⁷ Osoba niezidentyfikowana.

²⁸ Napieralski Adam (1861-1928), ukończył kurs księgarski, współpracował z ks. Piotrem Wawrzyniakiem, był pracownikiem redakcji pisma poznańskiego „Orędownik” i redaktorem gazety „Katolik”, zorganizował na Śląsku największą firmę edytorsko-księgarską, był właścicielem „Dziennika Częstochowskiego”, „Kuriera Zagłębia” i „Godziny Polskiej”, w 1889 r. założył Zwią-

nierze nawet w razie pokojowych układów nieprędko byli rozpuszczeni. Propaganda dobra – zawsze jest pożądana. W polskim, ruskim i niemieckim języku (i w innych) listy te mogłyby być wydawane.

„Elet” wydawnictwo zaprzestało kontynuować, bo dyrektora drukarni chciano wziąć do wojska. Informowano mnie, że tutejszy gł[ówny] Zarząd Czerw[onego] Krzyża nieżyczliwy katol[ickim] wydawnictwom – sam wydawał gorsze (słabsze) broszury, sam je rozrzucał masowo i krzywo patrzył, owszem przeszkadzał katol[ickiemu] wydawnictwu. O tym podobno nie będzie mowy w Galicji, zatem tam łatwiej się ta rzecz uda tym bardziej, że agenci mogą być tam bez zarzutu.

Zamówień na polskie listy ma mieć agent redaktor Horwath (Jenö³¹), Budapeszt, I Fehervari ut[ca] 18, który sam chce wziąć tę sprawę w ręce teraz i autora niemieckiego listu szuka (ale przed nim mnie przestrzegano) – 38000. Można by się nawet z wiedeńskimi nakładcami lub agenturami porozumieć.

Co w pokorze przedstawiam Jego Ekscelencji, oddany sługa, z najgłębszą czcią i poważaniem

Ks. W[incenty] Danek

X Kelemen u[tca] 32
3/3 [1]917

---

zek Wzajemnej Pomocy dla Robotników Górnośląskich z organem prasowym „Praca”, powołał w 1895 r. na Śląsku pierwszy polski Bank Ludowy, w 1911 r. doprowadził do rejestracji spółki „Unia Księgarska w Mikołowie”, w 1906 r. wszedł do parlamentu pruskiego i został sekretarzem Koła Polskiego, walczył o obecność polskiego języka w życiu społeczno-politycznym Śląska. M. KALCZYŃSKA, *Napierski Adam*, [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. 2, red. zbior., Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych 1994, s. 147-148.

²⁹ Bytom – miasto na Wyżynie Śląskiej.

³⁰ „Prawda” – pismo katolicko-społeczne wydawane w latach 1893-1921 w Krakowie: 1896-1918 dwutygodnik, 1918-1921 tygodnik; redaktorzy: 1896-1898 ks. Jan Łabaj i ks. Sołba, od 1898 r. ks. Teofil Flis, później ks. Melchior Kądzioła. *Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku. Materiały do katalogu*, pr. zbior., Warszawa–Lublin: RW KUL 1988, s. 521.

³¹ Osoba niezidentyfikowana.

Dokument 51

Jego^m Ekscelencjo! Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Ośmielam się u stóp Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa korne a szczere złożyć życzenia wesołego „Alleluja”.

Przy tej sposobności pozwalam sobie złożyć relację, że podanie o paszport wniosłem ponownie 4 kwietnia do Namiestnictwa.

Paszportu wystawionego w celu zbierania składek w Ameryce³² na cele poza granicami Stanów Zjednoczonych – konsul amerykański widymować³³ nie będzie. Przy paszportach zaś wystawionych w celu odwiedzenia znajomych żądał konsul amerykański w Peszcie wykazania się pisemnym poświadczeniem, że dotycząca osoba w Ameryce zamierzającego wyjechać przyjmie.

Jeżeli by zatem referent w Namiestnictwie zamiaru zbierania składek na odbudowę zniszczonych kościołów w Galicji Wsch[odniej] i na budowę naszego kościoła w Peszcie nie uważał za funkcję misjonarską dodałem w podaniu, że przy okazji zbierania składek będę spełniał pomocnicze czynności misjonarskie i prosiłem, aby wystawiono paszport celem objęcia posady misjonarskiej (rozumie się chwilowo tylko).

Upraszam uprzejmie, aby Jego Ekscelencja raczył w tym duchu mu więcej wpłynąć łaskawie na przychylnie załatwienie podania mojego. Powołałem [się na fakt], że o konieczności wyjazdu świadczą ruiny i zgliszcza. Zresztą podanie mogę stosownie do łaskawych wskazówek Jego Ekscelencji uzupełnić lub sprostować.

Z najgłębszą czcią i poważaniem, Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa oddany sługa

Ks. W[incenty] Danek

X Kelemen u[tca] 32
5 kwietnia 1917

---

^m Tekst pisany czarnym atramentem na 1,5 karty czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej błędna nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Kelemen”.

³² Ks. Danek otrzymał 26 listopada 1916 r. zgodę lwowskiego abp. Józefa Bilczewskiego na podróż do USA celem pozyskania tam funduszy na rzecz budowy kościoła w Budapeszcie. Wyjazd doszedł do skutku dopiero w 1923 r. Całoroczna kwesta przyniosła kwotę około 10 000 dolarów. M. JÓZEFOWICZ, *Kościół polski w Budapeszcie „Małym Rapperswil”*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1996, t. 65, s. 430.

³³ Widymować – zaświadczać skróconym podpisem imienia i nazwiska na dowód przepatrzenia pisma lub księgi.

Dokument 52

Jegoⁿ Ekscelencjo! Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Śp. świątobliwy O[jciec] prowincjał Księżu Misjonarzy w Budapeszcie przepowiedział przed kilku laty, że Ks. Biskup Nowak z Krakowa przeniesie się do Lwowa³⁴.

Aby nikt nie mówił, że dłuższy pobyt Ks. Biskupa Bandurskiego we Wiedniu nie przynosi chluby Kościołowi katol[ickiemu], ośmielam się w najgłębszej pokorze upraszać, aby Jego Ekscelencja Najprzewielebniejszy Ksiądz Arcybiskup zaczął skłaniać Ks. Biskupa Nowaka osobiście do przeniesienia się do Lwowa, po czym Ks. Biskup Bandurski mógłby objąć posadę sufragana w Krakowie³⁵.

Za 2 tygodnie będę się widział z Ks. Biskupem Bandurskim przy wspólnej pracy duchowej, t.j. spowiedzi 300 jeńców Nagybanya³⁶ (Komitet Szatnár) i mógłbym mu sprawę tę według ewentualnych wskazówek Jego Ekscelencji przedstawić.

Z braku tych wskazówek – zamilczę. Proszę uprzejmie o łaskawe polecenie zniszczenia obecnego listu.

Z najgłębszą czcią i poważaniem, Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa oddany sługa

Ks. W[incenty] Danek

B[uda]peszt, X Kelemen u[tca] 32
19 V 1918

ⁿ Tekst pisany czarnym atramentem na jednej karcie czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej błędna nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Kelemen”.

³⁴ Przewidywania te nie spełniły się. Biskup pomocniczy diecezji krakowskiej Anatol Nowak pozostał w Krakowie na stanowisku do roku 1924, kiedy to został mianowany na urząd biskupa diecezjalnego diecezji przemyskiej ob. łac.

³⁵ Dotychczasowy biskup pomocniczy archidiecezji lwowskiej Władysław Bandurski zdymisjonowany z urzędu w roku 1917, nigdy nie objął nowej funkcji w Kościele II Rzeczypospolitej. Rezydował aż do śmierci w Wilnie, pełniąc prywatnie misję duszpasterską w szeregach wojska.

³⁶ Nagybanya – miasto nad rzeką Săsar w północno-zachodniej Rumunii.

Dokument 53

Jego^o Ekscelencjo! Najprzewielebniejszy Księżu Arcybiskupie!

Przed rokiem napisałem broszurę pt.: „Organizacje katolickie na Węgrzech”³⁷, która po przejrzeniu jej przez O. Tatkę³⁸, długoletniego redaktora czasopisma franciszkańskiego, dostała się do rąk p[ana] dra Lubeckiego. Wyrwany ze środka urywek tej pilnie opracowanej rzeczy pozwałam sobie przesłać Jego Ekscelencji, gotów będąc odstąpić tę pracę na dochód odbudowy kościołów w Galicji Wschodniej, jeżeli by jeżeli [sic!] Ekscelencja mógł znaleźć fundusz na kosztą druku.

Przedsiębiorstwo to opłaciłoby się, gdyby broszurę następnie rozsyłano po 1 egzemplarzu wszystkim polskim księżom z wezwaniem do ofiary i gdyby następnie niepilnych w uiszczeniu należności księży upominały Konsystorze. Jeżeli by przeto myśl ta podobała się Jego Ekscelencji, proszę, by J[ego] E[kscelencja] Najprzewielebniejszy Ksiądz Arcybiskup polecił łaskawie wezwać p[ana] Lubeckiego Kazimierza, szambelana pap[ieskiego] w Krakowie (ul. Sienna 5), by przesłał manuskrypt pod adresem jemu wskazanym. Słyszałem, że p[an] Lubecki wyjeżdża ze swego mieszkania czasami, parę miesięcy nie dając znaku życia o sobie. Natenczas wezwanie w dziennikach (przede wszystkim we Włocławskim, dokąd miał wyjechać p[an] Lubecki) pomogłoby wyśledzić jego adres, o ile ks. Leszczyński³⁹ w tym samym domu w Krakowie mieszkający, stryj p[ana] Lubeckiego, dotychczas nic o nim nie wie. Wszystkie inne dyspozycje odnośnie do tej broszury cofam obecnie.

Z najgłębszą czcią i poważaniem pozostaję i przy tej sposobności szczerze a korne życzenia świąteczne i noworoczne Jego Ekscelencji złożyć się

---

^o Tekst pisany czarnym atramentem na dwóch kartach czystego papieru formatu in folio. W górnej partii karty tytułowej błędna nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Kelemen”.

³⁷ W. DANEK, *Organizacje katolickie na Węgrzech*, Warszawa 1920.

³⁸ Tatka Marek Szczepan (1866-1931), święcenia kapłańskie w 1891 r. w Zakonie oo. Bernardynów, 1893-1895 wykładowca filozofii w bernardyńskim studium zakonnym we Lwowie, 1895-1896 studia we Włoszech uwieńczone stopniem lektora teologii, 1896-1917 ponownie wykładowca we Lwowie, 1922-1924 wykładowca przedmiotów humanistycznych w Niższym Seminarium Duchownym w Radecznicy, 1911-1914 i 1921-1924 definitór Prowincji oo. Bernardynów, 1914-1917 sekretarz Prowincji, 1924-1927 gwardian klasztoru w Tarnowie, 1900-1913 redaktor periodyku „Dzwonek Trzeciego Zakonu św. O. Franciszka”. Zmarł 4 października 1931 r. tamże. K. GRUDZIŃSKI, *Tatka Marek Szczepan*, [w:] *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich*, red. H.E. Wyczawski, Warszawa: Archiwum Prowincji OO. Bernardynów 1981, s. 492.

³⁹ Osoba niezidentyfikowana.

ośmielam, J[ego] E[kscelencji] Najprzewielebniejszego Księdza Arcybiskupa oddany sługa

Ks. Wincenty Danek

W B[uda]peszcie, X Kelemen, utca 32
14/12 [1]919

ANEKSY

Dokument 1

AKMLK, bsygn., teczka: Korespondencja abp. J. Bilczewskiego, Pismo zbiorowe Polaków z parafii Steinbruck w Budapeszcie z prośbą o polskiego duszpasterza, Budapeszt 4 IX 1904 r.

Niech^a będzie Pochwalony Jezus Chrystus
Najprzewielebniejszy Jaśnie Oświecony Księżę Arcybiskupie!

My, Polacy z Budapestu Parafii Steinbruck, idąc za radą Księdza Misjonarza O. Sompucha ośmielamy się przedstawić nasze troski waszej Eminencji. Mamy Kościółek, w którym dzięki staraniom dobrych ludzi pozwolono nam się modlić we własnym Ojczystym języku. Ksiądz Proboszcz tutejszy Iloh Janos jest dla nas dość przychylny i wspiera nas, czym może. Ani Magistrat tutejszy nie robi nam żadnych trudności.

Kościółek ten odmalowaliśmy dzięki Bogu, pieniądze na ten cel zebraliśmy ze składek wybierając po cegielniach i fabrykach około Steibrucku. Odmalowanie wraz [z] innymi robotami kosztowało około 560 koron, kapłana mamy Słowaka, którego utrzymujemy własnym kosztem z groszowej ofiary, którą wierni rzucają na tacę w Kościele. Lecz ta ofiara jest wyczerpująca, bo utrzymanie Kapłana i skromnych Aparatów Kościelnych więcej kosztuje.

Przeto ośmielamy się prosić waszą Eminencję Najprzewielebniejszy Księżę Arcybiskupie, proszemy o radę i pośrednictwo, ażebyśmy mogli tutaj dostać Kapłana Polaka na stały pobyt, który by miał choć w części zabezpieczony byt z jakiegoś źródła, którego my nie znamy szukać, wiemy tylko, że w każdym większym Mieście gdzie się dużo Polaków znajduje mają swojego Kapłana.

Na Cegielniach i Fabrykach około Steibrucka liczą trzy tysiące Polaków, więc dla tylu ludzi stały pobyt Kapłana Polaka byłby bardzo pożądanym. Ponieważ jest wiele Obojętnych, którzy stronią z dala od kościoła, zapominając, że są chrześcijanami, a co gorsza, jest wiele dzikich Małżeństw co nam wstyd i hańbę robią i Kościołowi naszemu.

---

^a Test pisany czarnym atramentem na 2,5 kartach czystego papieru formatu in folio. Zachowano oryginalną pisownię.

Lecz mamy ufność w Panu Jezusie i Matce Najświętszej, że Ci ludzie żyjący bez Boga i Kościoła na głos swojego Kapłana porzucą złe nałogi i pójdą za przykładem drugich.

Pokładamy także i [w] Tobie Nadzieję Najprzewielebniejszy Arcypasterzu nasz, że prośby nasze niegodne wysłuchasz i pošlesz nam dobrego Kapłana, abyśmy idąc za chlebem w te strony nie zginyli nie mając chleba Duchownego.

Racz przyjąć nasze nieudolne pismo, wstaw się za nami i udziel nam dobrej rady. Niech będzie Pochwalony Jezus Chrystus.

Pisaliśmy w Budapeszcie. Dnia 4 Września 1904 r.

^bJan Kanty Piątek

Józef Ostafin

Michał Domalik

Jędrzej Jędrusiak

Maciej Guziak

Stanisław Kowalcze

Jan Szczypa

Jan Jonas

Jan Wilczek

Franciszek Adamek

Ryceż [sic!] Józef

Jan Kułak^b

Dokument 2

AKMLK, bsygn., teczka: Korespondencja abp. J. Bilczewskiego, Pismo Stanisława Kowalcze i Michała Domalika z Budapesztu do abp. Józefa Bilczewskiego z prośbą o kapłana dla miejscowej Polonii, Budapeszt 24 II 1907 r.

Niech^c będzie Pochwalony Jezus Chrystus
Ekscelencjo, Najdostojniejszy Księżę Arcybiskupie!

My, Polacy z Budapest z Parafii Kőbánya ośmielamy się znów prosić waszą Eksce-
lencję o pomoc i radę, a mianowicie o Kapłana Polaka, bo tylko w Kapłanie rodaku wi-
dzimy lepszą przyszłość moralną i duchowną, w przeciwnym razie nie tylko żebyśmy

---

^{b-b} Indywidualne autografy czarnym atramentem.

^c Test pisany czarnym atramentem na 3 kartach czystego papieru formatu in folio. Zachowano oryginalną pisownię.

stracili nasz Kościółek, ale i nasze Obyczaje Polskie i nasza wiara by dużo na tym ucierpiała.

Rozmaici sekciarze tutaj bałamucają ludzi, w których jeszcze widzą trochę bojaźni Bożej, bałamucają Socjaliści i podburzają przeciwko Kapłanom, co pociąga za sobą bardzo zgubne skutki, chodzą po Cegielniach i Fabrykach jacyś Baptiści i zachwalają swoją naukę i nawet są wypatki [sic!], że kilku zbałamucili co bardzo smutne dla nas.

Nasz Proboszcz Wincenty Hawliczek już podeszły [w latach] i chociaż życzymy mu jeszcze długich lat życia, to przecież nie możemy na to liczyć, że jeszcze długo pan Bóg utrzyma go przy życiu. Przed Świątami B[ożego] N[arodzenia] zachorował i już różnieśmy myśleli i pisaliśmy o tym Ks. Sopuchowi, ale Pan Bóg dobrotliwy udzielił mu jeszcze zdrowia, że nam jeszcze udziela pociech duchownych.

W Niedzielę 18 b.m. byliśmy o radę prosić u Ks. O. Weizera i Ks. O. Weizer powiedział nam, że jest nadzieja, że można jakaś pomoc będzie od rządu [sic!] albo skąd tam już dla Ks[iędza], ale dopóki nie ma pozwolenia od Jego Eminencji Ks. Prymas [sic!] do którego Archidiecezji należymy [sic!], że może się tutaj Ksiądz Polski osiedlić, to [o] żadnej zapomódze mowy być nie może. Do tego powiedział Ks. O. Weizer, że gdy umiał lub się nauczył Ks[iądz] dla nas przeznaczony Węgierskiego języka, to o utrzymanie by nie było wielkich trudności dla niego.

Ks. O. Weizer położył główny nacisk na to, ażeby tylko o jedno prosić najprzód, t.j. o pozwolenie, a jak będzie jedno, to drugie łatwiej już pójdzie.

Ponieważ my nie jesteśmy w stanie sami w takiej trudnej sprawie nic podołać, więc Błagamy waszą Eksceleńcją [sic!] o pomoc i radę. Wasza Eksceleńcja raczy nam wyjednać Pozwolenie u Jego Eminencji Prymasa Ks. Arcybiskupa tutejszego i mamy nadzieję, że wasza Eksceleńcja prośby nasze wysłuchać raczy, a sprawa nasza weźmie pożądaną skutek.

Pozdrowienie Zasyłamy wam Najdostojniejszy Ks. Arcybiskupie. Niech będzie Pochwalony Jezus Chrystus.

Za Komitet

Stanisław Kowalcze

Michał Domalik

Pisany w dzień Św. Macieja 24/[II] 1907

Kóbánya

Budapest

Dokument 3

AKMLK, bsygn., teczka: Korespondencja abp. J. Bilczewskiego, Pismo o. Antoniego Szydłowskiego SJ do abp. Józefa Bilczewskiego z relacją o misji duszpasterskiej wśród Polaków w dzielnicy Kőbánya, Budapeszt 16 V 1907 r.

Budapest, 16. 5. [1]907

Ekscelencjo!^d

Przed dwoma dniami dopiero otrzymałem najlaskawszą przesyłkę (3000 obrazków), za którą w swoim i pocziwego ludu imieniu rączki Waszej Ekscelencji całuję.

W Kőbánya przy oknie obok wielkiego ołtarza jest figura św. Józefa, a pod nią napis na pamiątkę pobytu Waszej Ekscelencji wśród ludu polskiego w Peszcie. W Új-Pest⁴⁰ ludzie po każdym nabożeństwie modlą się za „naszego najlepszego i najdroższego Arcypasterza”. W Ó-Buda⁴¹ ludzie zawsze wspominają o szczególnej dobroci Waszej Ekscelencji.

Dotychczas pracowałem w powyższych trzech miejscowościach z pomyślnym skutkiem. W Kőbánya miałem 984 spowiedzi zwykłych, a 112 generalnych; w Ó-Buda 479 zw[ykłych] [i] 147 gener[alnych], w Új-Pest zaś 623 zw[ykłych] i 107 generalnych. Jutro, 17 b.m., jadę do kopalni Tatabánya, a w przyszły czwartek 23 b.m. zacznę misję w Peszcie (József város).

J[ego] E[kscelencja] Ks. Arcybiskup Csáky bawi obecnie w Karlsbadzie⁴². W sprawie obsadzenia polskiego księdza w Peszcie przyrzekła pomoc hrabina Szapáry z domu Przeździecka mieszkająca w Budapeszcie IV Reáltanoda utcza 8 sz.

Powtarzając wdzięczność za wcale niezasłużoną pamięć proszę pokornie o łaskawe Arcypasterskie błogosławieństwo do dalszej pracy i kreślę się Waszej Ekscelencji niegodny sługa w Xtusie⁴³

Antoni Szydłowski SJ⁴⁴

^d Tekst pisany czarnym atramentem na dwóch stronicach papieru formatu kieszonkowego. W lewym górnym rogu karty tytułowej nota niebieską kredką ręką archiwisty: „Szydłowski”.

⁴⁰ Új-Pest – IV dzielnica Budapesztu w północnej jego części.

⁴¹ Ó-Buda – III dzielnica Budapesztu w północnej części miasta.

⁴² Karlsbad (Karlove Vary) – popularny kurort i uzdrowisko w zachodnich Czechach.

⁴³ Łac.: skrót od: Chrystusie.

⁴⁴ Szydłowski Antoni (1862-1927), święcenia kapłańskie w 1894 r. w Zakonie oo. Jezuitów, 1883-1886 wykładowca filozofii w zakonnym studium w Krakowie, Starej Wsi i Chyrowie, 1891-1894 wykładowca teologii w Krakowie, 1886-1891 wychowawca w Zakładzie Naukowo-Wychowawczym w Chyrowie, 1896-1901 administrator parafii w Gheraesti (Mołdawia), 1901-1902 analogicznie w Botosani (Bukowina), 1902-1903 duszpasterz w Czerniowcach, 1903-1905 duszpasterz w Tamaseni (Mołdawia), 1905-1906 duszpasterz w Tarnopolu, 1906-1907 duszpasterz we Lwowie, 1907-1911 katecheta gimnazjalny w Nowym Sączu, 1911-1912 misjonarz we Lwowie, 1912-1913 duszpasterz w Karwinie, 1913-1914, 1915-1916 i 1921-1925 duszpasterz w Czerniowcach, 1914-

Dokument 4

AKMLK, bsygn., teczka: Korespondencja abp. J. Bilczewskiego, Pismo ks. Wincentego Danka do Rektoratu Kolegium Polskiego w Rzymie w sprawie organizacji duszpasterstwa polonijnego w Budapeszcie, [b.m.r.]

Do^e Przewielebnego Rektoratu Kolegium Polskiego w Rzymie!

Nie będąc pewnym, czy list mój niniejszy dojdzie do rąk J[ego] E[kscelencji] Najprz[ewielebniejszego] Ks. Arcyb[iskupa] Bilczewskiego, proszę uprzejmie bądź to uprosić tegoż Dostojnika Kościoła, bądź to poczynić bezpośrednio starania, aby Ojcowie Trynitarze objąć raczyli dawny swój kościół (i klasztor) w Budapeszcie na Budzinie Starym (Ó-Buda, III dzielnica), bardzo pięknie położony, zamieniony jednak w czasach józefińskich na magazyn wojskowy. W tej sprawie pisał już do OO. Trynitarzy proboszcz tej dzielnicy, dzielny człowiek, ks. Sagmüller⁴⁵, wicedziekan Budapesztu (vice-archidiaconus surrogatus⁴⁶) z tym, aby ciż Ojcowie zwrócili się do hr. Zichy, ministra a latere⁴⁷, jak tu zwą, gorliwego i czynnego katolika (podobno prowadzącego cały ruch katolicki na Węgrzech), który ogromnym swym wpływem dopomoże bądź to do taniego wykupna zabudowań potrynitarskich w B[uda]peszcie, bądź to ułatwi nabycie. Wkłady pieniężne będą nieuniknione. Rząd węgierski najprawdopodobniej postawi za warunek, aby klasztor przynajmniej z czasem tylko w węgierskim języku nabożeństwa urządził, co jednak według słów dziekana tutejszego ks. dra Otta⁴⁸ (z Budaujlak⁴⁹, z tej samej dzielnicy Budapesztu) mogłoby być powoli dopiero z czasem wypełnione. A może inny duch powieje kiedyś w sferach rządzących.

Jednakże, gdyby OO. Trynitarze mieli księdza mówiącego po polsku lub po słowacku (który to język tutaj i Polacy rozumieją), wtedy mogliby korzystnie i dla polskich robotników pracować, dla wielu pracujących po cegielniach, młynach i innych fabrykach robotników, nadto mogliby ciż Ojcowie liczyć na pomoc tych robotników materialną w dziele restauracji kościoła.

Na ten list ks. Sähmüllera Ojcowie Trynitarze nic nie odpowiedzieli. Być może, że wtedy żądania rządu węgierskiego były zbyt drastyczne i w zbyt ostrych słowach wyrażone. Gdy jednak według słów Najprz[ewielebniejszego] Ks. Biskupa Rajnera⁵⁰, wika-

---

1915, 1916-1917 i 1925-1927 duszpasterz w Nowym Sączu, 1917-1920 duszpasterz w Cieszynie, 1920-1921 dyrektor gospodarczy domu we Lwowie. Zmarł 13 lipca 1927 r. w Nowym Sączu. *Szydłowski Antoni*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków: WAM 1996, s. 670.

^e Tekst pisany czarnym atramentem na 4 kartach papieru formatu in folio.

⁴⁵ Sagmüller József (1857-1935), węgierski duchowny rzymskokatolicki, wicedziekan dekanatu Budapeszt.

⁴⁶ Łac.: archidiakon substytut.

⁴⁷ Łac.: poufny legat do określonej misji.

⁴⁸ Osoba niezidentyfikowana.

⁴⁹ Właściwie: Újlak i Ó-Buda – dzielnica III Budapesztu.

⁵⁰ Rajner Lajos (1842-1920), węgierski duchowny rzymskokatolicki, święcenia kapłańskie w 1866 r. w Esztergom, 1906-1920 biskup pomocniczy archidiecezji Esztergom. Zmarł 27 marca

riusza kapitulnego tej ostrzygońskiej archidiecezji (do której i Budapeszt należy), potrzeba by w tym mieście dziesięć kościołów pobudować, aby zapobiec potrzebom duchownym mieszkańców – pożądaną rzeczą byłoby podjąć tę sprawę na nowo, przy czym i Cesarz Austrii a Król Węgier zapewne życzliwie by tę sprawę poparł. Najprz[ewielebniejszy] Ks. Biskup Sufragan Kohl w Budapeszcie I Uriutca 52 albo ks. prałat i proboszcz Burgu w B[uda]peszcie ks. Karol Kauter⁵¹ nie odmówią informacji, przy czym być może podnoszenie już teraz sprawy pastoracji dla Polaków i wzmianka o mojej interwencji byłaby zbyteczną.

Z głębokim poważaniem – oddany sługa

Ks. Wincenty Danek
stały kapelan dla Polaków w Budapeszcie,

X Kelemen utca 32

Ośmielam się prosić o interwencję u J[ego] Eks[celencji] Ks. Arc[y]b[iskupa] Bilczewskiego w sprawie wyjednania znacznej subwencji u milionera A[ntoniego] Drehera (Klein Schwechat Dreher Bierbauerei bei Wien), który także tu w X-tej dzielnicy ma znaczne dobra i przedsiębiorstwa a to, o ile by mój list ostatni nie doszedł rąk Jego Ekscelencji.

1920 r. Źródło: Bishop Lajos Rajner [Catholic-Hierarchy], www.catholic-hierarchy.org/bishop/brajner.html [dostęp: 24.11.2020].

⁵¹ Osoba niezidentyfikowana.

1. Metropolita lwowski ob. łac.
abp Józef Bilczewski (1860-1923)

2. Ks. Wincenty Danek (1870-1945)

3. Uczestnicy akademii przed kościołem polskim w Budapeszcie ku czci 400. rocznicy urodzin króla Stefana Batorego i 250-lecia bitwy pod Wiedniem; w pierwszym rzędzie obok kobiety w jasnym płaszczu siedzi ks. Wincenty Danek, obok po prawej – prezes Stowarzyszenia Polaków na Węgrzech Jan Bartel (fot. 1930 r.)

4. Kościół pw. NMP Wspomożycielki Wiernych w Budapeszcie (lata 30. XX wieku)

5. Fasada kościoła
pw. NMP Wspomożycielki Wiernych
w Budapeszcie (fot. współczesna)

6. Popiersie ks. W. Danka według projektu
prof. Wiesława Bielaka przy kościele
pw. NMP Wspomożycielki Wiernych
w Budapeszcie odsłonięte w 2003 r.
(fot. współczesna)

7. Prezbiterium i ołtarz główny kościoła pw. NMP Wspomożycielki Wiernych w Budapeszcie (fot. współczesna)

8. Nawa główna w kierunku prezbiterium kościoła pw. NMP Wspomożycielki Wiernych w Budapeszcie (fot. współczesna)

1900

J. M. J.

Najprzewielebniejsy Książe Arcybiskupie!

Przyjękając się do chwały i cnoty, x jakimś spieka wzruszy x powoduje
nominacji Jego Magnificencji Najprzewielebniejszego Księcia Rektora
jako dawny uczeń - służyłem w astryonii zakopiańskim przeciw Najwyższemu
p. p., aby niezapomniać nigdy x uniwersyteckiej dawny wrażeń i
i śmiechienia dla naszego Profesora wzmocniły się i użyciły w
postępczości i użyciami synowskiego przywiązania dla naszego
Arcypastora.

W tej tedy myśli, nie wyrażając się z pod wdzięki dotychczasowej
Ciebie i moich, oddaję z otuchą i kauftawem łoty moje i sprac
powołania mego w dostojne ręce Najprzewielebniejszego Księcia
Arcybiskupa i pozwalam sobie listy na Jego świątla radę,
pomoc i poprosie. Przy wiezi Słabem zdrowiu trudno mi żywić
nadzieję, abyż mógł odpowiedzieć krótkim obrotom kaptwa
skim, nie mniej wraeto pragne służyć Kościołowi i w tem - także
nie będą porzucanym opieki Najprzewielebniejszego Księcia Arcy-
biskupa, którego pozostać - oddanym x Bogu służyć -
x najjęktem cienia i pomóżem.

Wincenty Danko
kleryk.

W Zakopanem 16. listopada 1900.

9. List alumna Wincentego Danko do lwowskiego arcybiskupa-nominata
Józefa Bilczewskiego z 16 listopada 1900 r.

Dank

22

Jego Ekszellencko, Najprzewielebniejszego Księgi Arcybiskopie!

Spiszę w poluore szczeni Jego Ekszellencki, Najprzewielebniejszego Księgi Arcybiskopie, biskopowi kwiżone iżżenie bratersue i noworoane.

Ze kwiżit szbierubisiny jiu, o ile miie o tem domieli prowadzący rachunki kosta ciekowych, około 20.000. koron. Jestto jednak 10.ta część tego, co prautoprotaknie będzie na ten cel potrzebne.

Grzykro dotkneja miie odmora ks. biskupa Likorskiego, który miie pozwolił na dotaczenie "Zahlkart wrotawskiego kosta ciekowego narzejo do "Diecimika pomnaniskiego". Miiej rastrzygisiomy sobie na Taske, miieci Salckyanie londyński, w Poznaniu protegorami.

Pozwalam sobie prosi Jego Ekszellencko Najprzewielebniejszego Księgi Arcybiskopie o kilka słow मतariewia się, o ileby zmiana tego rozporządzenia, albo osobne pozwolenie przynajmniej w samym Wrotawiu i ks. kardynata Koppe, dukat się nie cieda tem, byto miilire. Brak wjwiedzi będzie wriat za rzecnta ruzne miie istniecie przeszkot niepokonanych niemal.

Proszę w poluore Takie o kilka słowu Owrzestej komisii jiu, pióra Jego Ekszellencki, aby i to sprawe, poprzei w Budapeciu.

Z gżelotką uia, i posadzi aniem - Stynja otwaj:

Ks. Wincenty Dank -
X. Kelemen utca 32. -
22. Stycznia 1911. -

10. List ks. Wincentego Danka do abp. Józefa Bilczewskiego z 22 stycznia 1911 r.

Dank
21

na telegrafowatcu do Północnego

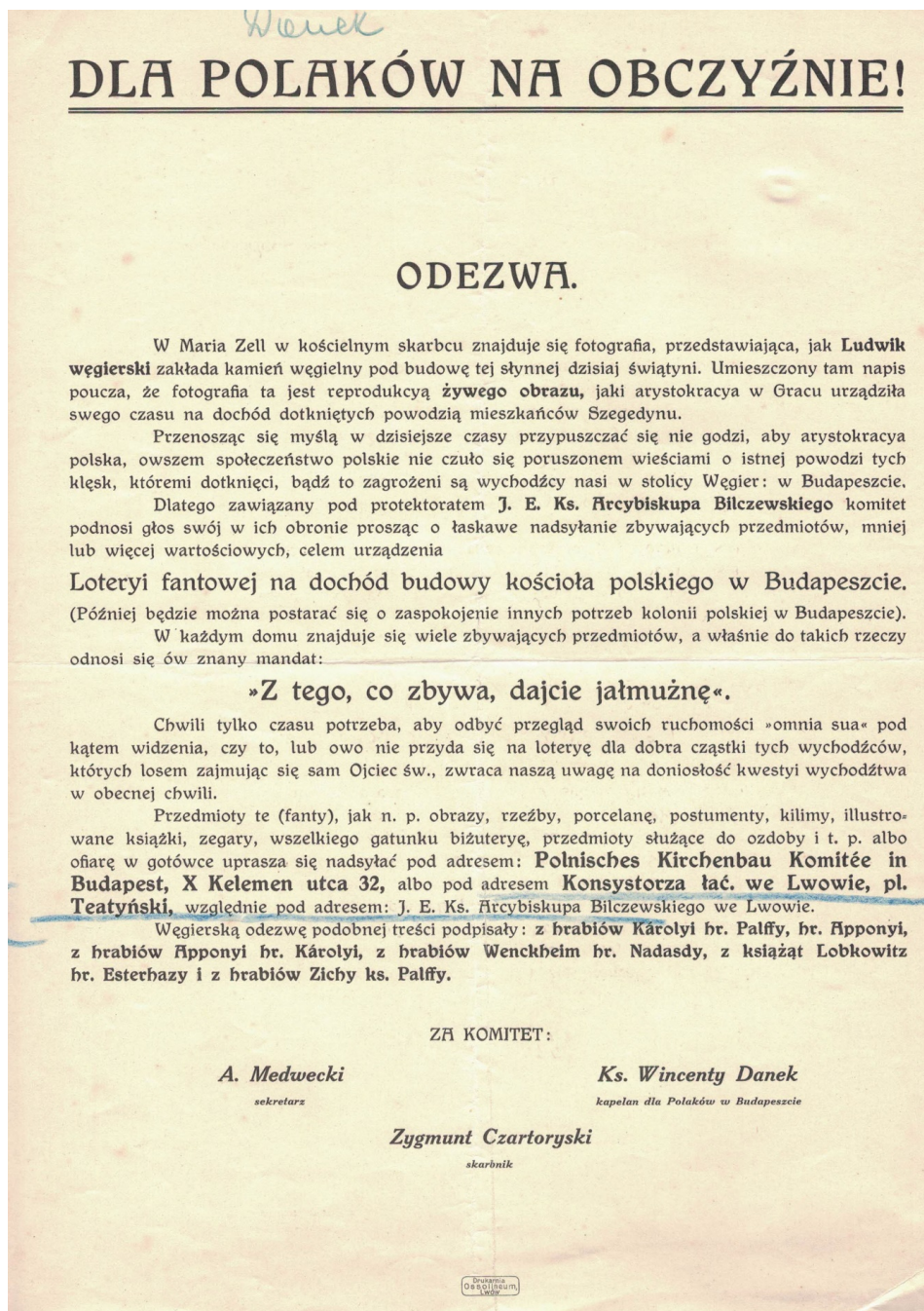
Jego Ekszellenca, Najprzewielebniejszego Księcia Arcybiskupie!

W imieniu Sr. Józefa B. r. dozmateu wielkiej Tarkki Sta. Dobro takt. "Olonii". -
 Oto cze. minister p. Błotnicki przyjął do mnie swego niezdarca z zapytaniami o losie polski narodu o niwonne majone na morze kosciół, -
 a to na skutek mojej proby, by p. Błotnicki wykorektywał na swój swój
 zpytów obem na nasz węgierski. -
 Z wredniatkiem onym bawil w Budapeszcie i radca ministerstwa
 wspólnych skarbów z Wiednia, w magistracie i w ministerstwie
 krótki pochymione, sądzę tym razem skądś.
 Wymagam tedy pokornie a serdecznie, by Jego Ekszellenca,
 Najprzewielebniejszy Książę Arcybiskup mowył Tarkanie wyraził
 p. min. Błotnickiemu, jako projektora dzweta, niezgodności swojej,
 co zapewni nam state dobre poparcie eksp. Błotnickiego, tak
 koniatare i nieostrowne. -

Z poprzednia, proby odmielenie się udai do Jego Ekszellenca,
 cji, Najprzewielebniejszego Księcia Arcybiskupa Sta tego, że
 ot wielu osób ze Lwowa w podobnych rzeczach nie otrzymują
 male odpowiedzie. - Przeważa maiki chrocie. jest w Budapeszcie Sta
 Solakoi Entwione. - Z międystron cicia i porraicium - w Tarystiga:
 Ks. H. Dank.

X. Kelemen n. 32. — 21/3/12.

11. List ks. Wincentego Danko do abp. Józefa Bilczewskiego z 21 marca 1912 r.

12. Ks. Wincenty Danek, Zygmunt Czartoryski, A. Medwecki: Odezwa w sprawie loterii fantowej na rzecz budowy kościoła polskiego w Budapeszcie [b.m.r.]

ODEZWA!

Daleko za granicami kraju są kościoły **polskie**: we Wiedniu, w Rzymie, Londynie, Petersburgu, Odessie, na Syberii, w Ameryce. Wszystkie te kościoły to pomniki po wieki świadczące, że naród nasz nie upada, duchowo nie ginie.

Tak też niech będzie i w Budapeszcie. Wszyscy o tem wiedzą, że w Budapeszcie przebywa kilkanaście tysięcy Polaków a sami to robotnicy, co z pracy rąk żyją. Wśród wielkomięskiego zepsucia wiele złych przyczyn wpływa **ujemnie** na naszych Rodaków i niezmiernie szkody im grożą.

Utworzono więc stycę duszpasterską dla Polaków zamieszkałych w Budapeszcie. Cóż kiedy kościółek odstąpiony Polakom w dziesiątej dzielnicy Budapesztu — grozi ruiną i ma być zburzony. A kościół ten miałby ich chronić nie tylko przed zalewem zepsucia, ale także od wynarodowienia. **Wychodźcy — to bracia Wasi, Rodacy!** Twarde warunki bytu i bieda z Ojczyzny ich wyгнаły zmuszając, by jako tułacze na obcej ziemi szukali pracy i chleba. Niechże nie giną i nie marnieją dla Ojczyzny i naszej świętej Wiary. Przy kościele założono też i szkołę, najpierw dla braku miejsca w **karzmie** a potem w zakrystyi, którą lada chwila zburzą!

Dla tego do wszystkich, co dobrej są woli, zwracamy się z prośbą o skromną choćby ofiarę na kościół polski w Budapeszcie pod wezwaniem Matki Bożej i wspólnych św. Patronów naszych, polskich i węgierskich.

Ofiary oraz listy składkowe z wyszczególnieniem ofiar — uprasza się nadsyłać pod adresem: „**Komitet budowy kościoła polskiego w Budapeszcie**“, **X. Kelemen utca 32**, albo pod adresem sekretarza komitetu krajowego:

Ks. Ignacy Woźniczka w Krakowie, ulica Smoleńsk.

Protektorowie:

J. Em. ks. kardynał Vaszary, prymas Węgier, J. Eksc. ks. arcybiskup dr. Bilczewski, metropolita lwowski.

Komitet:

ks. biskup dr. Bandurski, Dr. Stefan Barczy, burmistrz Budapesztu. Prof. dr. Józef Brzeziński, Zygmunt Czartoryski, Ks. Jan Czumitta, dziekan w Lubowli, Ks. Wincenty Danek, Eksc. minister dr. Stanisław Głabiński, Szambelan dr. Kazimierz Lubecki, Hr. Krzysztof Mieroszowski, Eksc. ks. biskup Pelczar, Radca dworu prof. dr. Rydygier, Marya Ludwika z hr. Przedzieckich hr. Szapary, Eksc. ks. arcybiskup Teodorowicz, Radca dworu, prof. dr. Wicherkiewicz, Ks. Ignacy Woźniczka, Z ks. Bourbon hr. A. Zamoyska z Lubowli na Spizu.

W zarządzie towarzystwa Oświaty ludowej w Krakowie, ul. Kanonicza albo u **ks. J. Woźniczki — ulica Smoleńsk** można nabyć wydaną na dochód naszego kościoła (ilustrowaną) książeczkę p. t. „**Przyjaźń polsko-węgierska**“ pióra dra Lubeckiego — po cenie 55 halerzy wraz z przesyłką.

13. Odezwa Komitetu Budowy Kościoła Polskiego w Budapeszcie o datki na budowę świątyni [b.m.r.] (strona tytułowa)

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

- Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie
bsygn.,teczka: Korespondencja abp. Józefa Bilczewskiego, Listy ks. Wincentego Danka do tegoż z lat 1900-1919
bsygn.,teczka: Korespondencja abp. Józefa Bilczewskiego, Dokumenty dotyczące budowy kościoła polskiego w Budapeszcie
bsygn., J. Bilczewski, Dziennik, Lwów 1900-1923
bsygn.,teczka: Korespondencja abp. J. Bilczewskiego, Kopia pisma tegoż do ministra Ludwika Cwiklińskiego, Lwów 29 III 1918 r.
- Archiwum ks. Józefa Wołczańskiego w Krakowie
bsygn., Spis duchowieństwa i parafii archidiecezji w Lubaczowie 1981, Lubaczów 1981, mps.

Źródła drukowane

- BILCZEWSKI J., Chleb żywota. List pasterski do kapłanów i wiernych, [Lwów, w dzień Bożego Narodzenia 1910], [w:] ARCYBISKUP JÓZEF BILCZEWSKI, Listy pasterskie, odezwy, kazania i mowy okolicznościowe, oprac. B. Poźniakowa, M. Biernacka, t. II, Lwów-Kraków: Wydawnictwo bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego. Oddział w Krakowie 2005, s. 1-28.
- BILCZEWSKI J., List pasterski „Chleb żywota”, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego Lwowskiego obrządku łacińskiego” 79(1911), nr 2, s. 7-23.
- BILCZEWSKI J., List pasterski w pięćsetną rocznicę śmierci Błogosławionego Jakóba Strepy, [w:] Pamiątka pięćsetnej rocznicy śmierci błog. Jakóba Strepy franciszkanina, arcybiskupa lwowskiego 1409-1909. Kazania, Lwów: Drukarnia „Polonia” 1910.
- BILCZEWSKI J., Odezwa do WW. Duchowieństwa archidiecezji w sprawie Bractwa Nauki Chrześcijańskiej i nauczania katechizmu, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego obrządku łacińskiego” 1912, nr 2, s. 9-12.
- BILCZEWSKI J., Życie święte, święta śmierć. List pasterski do kapłanów i wiernych, Lwów: Drukarnia Katolicka Józefa Chęcińskiego 1910.
- Kościół rzymskokatolicki i Polacy w Małopolsce Wschodniej podczas wojny ukraińsko-polskiej 1918-1919. Źródła, t. 1-2, oprac. J. Wołczański, Lwów-Kraków: Wydawnictwo bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego. Oddział w Krakowie 2012.
- „Nic dla siebie, wszystko dla Boga i bliźniego”. Święty arcybiskup Józef Bilczewski we wspomnieniach, oprac. J. Wołczański, Lwów-Kraków: Wydawnictwo bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego. Oddział w Krakowie 2016.
- [Nota w sprawie finansowego wsparcia budowy kościoła polskiego w Budapeszcie], „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego obrządku łacińskiego” 1911, nr 6, s. 71-72.
- Poleca się nowe książki i wydawnictwa, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego obrządku łacińskiego” 1911, nr 4, s. 56.
- [PUCHAŁSKI W.], Podręcznik adoracji Najświętszego Sakramentu ułożony z polecenia Najprzew[ielebniejszego] Arcybiskupa Metropolity Lwowskiego, Lwów 1902.
- [Recenzja i rekomendacja dzieła: A. Gallerani, W pogoni za prawdą, tłum. A. Mohl (Poznań 1907-1908)], „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego obrządku łacińskiego” 1909, nr 2, s. 17.

- Regulamin Bractwa Nauki Chrześcijańskiej, „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego obrządku łacińskiego” 1912, nr 2, s. 14-17.
- Schematismus (Catalogus) universi venerabilis cleri saecularis et regularis archidioecesis Leopoliensis rit[us] lat[in]i 1876-1939, Leopoli 1876-1939.
- Statuta Bractwa Nauki Chrześcijańskiej w archidiecezji lwowskiej obr[ądku] łac[ińskiego], „Kurenda Konsystorza Metropolitalnego obrządku łacińskiego” 1912, nr 2, s. 12-14.
- WOŁCZAŃSKI J., Eksterminacja narodu polskiego i Kościoła rzymskokatolickiego przez ukraińskich nacjonalistów w Małopolsce Wschodniej w latach 1939-1945. Materiały źródłowe, cz. 1, Lwów–Kraków: Wydawnictwo bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego. Oddział w Krakowie 2005.

Opracowania drukowane

- BEDNAREK A., Katak Kamil, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 8, red. zbior., Lublin: TN KUL 2000, kol. 623-624 (biogram niepełny).
- Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944, oprac. i red. Z. Zieliński, Lublin: TN KUL 1981.
- Biliński Leon, [w:] Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej, red. J. Majchrowski, Warszawa: Polska Oficyna Wydawnicza „BGW” 1994, s. 32.
- BUSZKO J., Jaworski Władysław Leopold, [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 11, red. zbior., Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1964, s. 115-118.
- BUSZKO J., Korytowski Witold, [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 14, red. zbior., Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1968, s. 155-157.
- CZOŁOWSKI A., Ciuchciński Stanisław, [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 4, red. W. Konopczyński, Kraków: PAU 1938, s. 88-89.
- DANEK W., Organizacje katolickie na Węgrzech, Warszawa 1920.
- DANEK W., Robotnicy polscy w Budapeszcie, „Gazeta Podhalańska” 1913, nr 1, s. 9-10.
- Der Bonifatius-Verein. Seine Geschichte, seine Arbeit und sein Arbeitsfeld 1849-1899, Paderborn 1899.
- DĘBOWSKA M., Akcja społeczna w archidiecezji lwowskiej za rządów arcybiskupa Józefa Bilczewskiego (1901-1923), „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1992, t. 61, s. 227-374.
- DUNIN-BORKOWSKI J.S., Austriacy radey tajni w Galicji, Lwów: Księgarnia Seyfartha i Czajkowskiego 1901, s. 59-60.
- ENGELBERT K., Kopp Georg, [w:] Lexikon für Theologie und Kirche, Bd. 6, herausg. von J. Höfer, K. Rahner, Freiburg im Br.: Herder-Verlag 1961, kol. 537-538.
- GALOS A., Głębiński Stanisław, [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 8, red. zbior., Wrocław–Kraków–Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1959, s. 102-105.
- GOLEMSKA A., Szyszko-Bohusz Adolf, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 19, red. zbior., Lublin: TN KUL 2013, kol. 238-239.
- GOŁĘBIEWSKI J., Głębiński Stanisław, [w:] Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej, red. J. Majchrowski, Warszawa: Polska Oficyna Wydawnicza „BGW” 1994, s. 39.
- GRODZISKI S., Sejm Krajowy Galicyjski 1861-1914, Kraków: Księgarnia Akademicka 2018.
- GRUDZIŃSKI K., Tata Marek Szczepan, [w:] Słownik polskich pisarzy franciszkańskich, red. H.E. Wyczawski, Warszawa: Archiwum Prowincji OO. Bernardynów 1981, s. 492.

- JACHOWSKI J., Kantak Kamil, [w:] Wielkopolski Słownik Biograficzny, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa–Poznań: PWN 1981, s. 313.
- JÓZEFOWICZ M., Kościół polski w Budapeszcie „Małym Rapperswil”, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1996, t. 65, s. 427-441.
- KALCZYŃSKA M., Napieralski Adam, [w:] Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce, t. 2, red. zbior., Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych 1994, s. 147-148.
- Kardynał Adam Stefan Sapieha. Książę niezłomny, red. J. Urban, Kraków: PAU 2014.
- KRYŻA L., Powstanie i rozwój parafii, [w:] Kościół i Dom Polski w Budapeszcie, red. L. Kryża, M. Soboltyńska, [b.m.r.], s. 3-33.
- Księga Sapieżyńska, red. J. Wolny, t. 1-2, Kraków: Polskie Towarzystwo Teologiczne 1982-1986.
- KUFEL R.R., Słownik biograficzny księży pracujących w Kościele gorzowskim 1945-1956, t. 4, Zielona Góra: Wydawnictwo PDN 2019, s. 66-67.
- KUMOR B., Likowski Edward, [w:] Słownik polskich teologów katolickich, t. 2, red. H.E. Wyczawski, Warszawa: ATK 1982, s. 525-527.
- LECHICKI C., Lubecki Kazimierz Adam, [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 17, red. E. Rostworowski, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1972, s. 580-581.
- MANDZIUK J., Postacie Kościoła katolickiego na Śląsku, Warszawa: Adam Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna 2016.
- Mieloch Ignacy Marcin, [w:] Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995, oprac. L. Grzebień, Kraków: WAM 1996, s. 421.
- Mohl Aleksander, [w:] Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995, oprac. L. Grzebień, Kraków: WAM 1996, s. 434.
- NITECKI P., Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny, Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych 1992.
- PAJEWSKI J., Lubomirski Zdzisław, [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 18, red. E. Rostworowski, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1973, s. 68.
- Pamiętnik księżnej Marii Zdzisławowej Lubomirskiej 1914-1918, oprac. J. Pajewski, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie 2002.
- PATER J., Z dziejów wrocławskiego Kościoła, Wrocław: Muzeum Archidiecezjalne 1997.
- Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku. Materiały do katalogu, pr. zbior., Warszawa–Lublin: RW KUL 1988.
- POPŁAWSKI Z., Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844-1945, Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum 1992.
- RACHWAŁ S., Ks. biskup dr Władysław Bandurski. Wzór kapłana-Polaka, Lwów: Towarzystwo Przyjaciół Korpusu Kadetów 1913.
- SAPIEŻYNA Z WINDISCH-GRAETZÓW M., My i nasze Siedliska, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2003.
- Sodaliczka Mariańska, [w:] Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995, oprac. L. Grzebień, Kraków: WAM 1996, s. 629-630.
- Sopuch Stanisław, [w:] Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995, oprac. L. Grzebień, Kraków: WAM 1996, s. 633.
- STARZYŃSKI S., Abrahamowicz Dawid, [w:] Polski Słownik Biograficzny, t. 1, red. W. Konopczyński, Kraków: PAU 1935, s. 9-10.

- STARZYŃSKI S., Badeni Stanisław Marcin, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 1, red. zbior., Kraków: PAU 1935, s. 209-211.
- Szydłowski Antoni, [w:] *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, oprac. L. Grzebień, Kraków: WAM 1996, s. 670.
- Święty Józef Sebastian Pelczar (1842-1924). Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego i biskup przemyski, red. A. Kubiś, J. Wołczański, Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT w Krakowie 2005.
- TARNAWSKI M., Arcybiskup Józef Bilczewski, Krótki rys życia i prac, Lwów: „Towarzystwo Biblioteka Religijna” 1923.
- TARNOWSKA M., Wspomnienia, Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza 2002.
- TUROWSKI K., MICEWSKI B., Thullie Maksymilian Marcei, [w:] *Słownik biograficzny katolicyzmu społecznego w Polsce*, t. 3, red. zbior., Lublin: TN KUL 1995, s. 136-137
- WIELICZKO M., Ksiądz Wincenty Danek (1870-1945), „*Studia Polonijne*” 17(1996), s. 171-184.
- WOŁCZAŃSKI J., Adam Stefan Sapieha w korespondencji z biskupami Galicji (Małopolski), [w:] *Kardynał Adam Stefan Sapieha. Środowisko rodzinne, życie i dzieło*, red. S. Stępień, Przemysł: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy 1995, s. 93-141.
- WOŁCZAŃSKI J., Biogram i bibliografia prac drukowanych błogosławionego Józefa Bilczewskiego za lata 1888-1929, [w:] *Błogosławiony Józef Bilczewski arcybiskup metropolita lwowski obrządku łacińskiego. Sesja naukowa na Uniwersytecie Jagiellońskim*, Kraków 4-5 czerwca 2002, red. J. Wołczański, Kraków: Papieska Akademia Teologiczna 2003, s. 17-47.
- WOŁCZAŃSKI J., Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1939, Kraków: Wydawnictwo bł. Jakuba Strzeżmie Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego. Oddział w Krakowie 2002.
- WYCZAWSKI H.E., Kantak Kamil Juliusz, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 6, red. L. Grzebień, Warszawa: ATK 1983, s. 30-41.
- WYCZAWSKI H.E., Pelczar Józef Sebastian, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3, red. H. E. Wyczawski, Warszawa: ATK 1982, s. 335-346.
- WYSOCKI W.J., ŻAK A.C., Biskup Władysław Bandurski, Pruszków: Oficyna Wydawnicza „Ajaks” 1997.
- ZDRADA J., Kozłowski Włodzimierz, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 15, red. zbior., Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1970, s. 39-40.
- ZIELIŃSKA T., Poczet polskich rodów arystokratycznych, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne 1997.
- ŻUKOWSKI P.M., Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. 2: 1780-2012, red. D. Malec, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2014, s. 311-312.

Netografia

- Zalążki i rozkwit ruchu polonijnego, www.bem.hu › Historia, – Bem Egyesület [dostęp: 2.11.2020].
- Księżniczka Maria Karolina Burbon-Burbon (1856-1941 ...pl.qaz.wiki › wiki, Princess_Maria_Carolina_of_Bourbon [dostęp: 2.11.2020].
- Maria Szapáry - Historical records and family trees – MyHeritage [dostęp: 2.11.2020].
- Archidiecezja kalocsko-kecskemétska - Roman Catholic ...pl.qaz.wiki › wiki › Roman_Catholic_Archdiocese_of [dostęp: 3.11.2020].

- Year 1919, Necrology [Catholic-Hierarchy], www.catholic-hierarchy.org/events/n1919.html [dostęp: 15.11.2020].
- Bishop Jozsef Medard Kohl [Catholic-Hierarchy], www.catholic-hierarchy.org/bishop/bkohl.html [dostęp: 12.11.2020].
- Kolos Ferenc Vaszary – Wikipedia, wolna encyklopedia [pl.wikipedia.org > wiki > Kolos_Ferenc_Vaszary](http://pl.wikipedia.org/wiki/Kolos_Ferenc_Vaszary) [dostęp: 3.11.2020].
- Mihály Károlyi – Wikipedia, wolna encyklopedia, [pl.wikipedia.org > wiki > Mihály_Károlyi](http://pl.wikipedia.org/wiki/Mihály_Károlyi) [dostęp: 3.11.2020].
- János Zichy, hr. Zisci : Myśl Konserwatywna, [myslkonserwatywna.pl > janos-zichy-hr-zisc](http://myslkonserwatywna.pl/janos-zichy-hr-zisc) [dostęp: 3.11.2020].
- Majláth Gusztáv Károly – Wikipédia [hu.wikipedia.org > wiki > Majláth_...](http://hu.wikipedia.org/wiki/Majláth_...) [dostęp: 3.11.2020].
- János Csernoch – Wikipedia, wolna encyklopedia, [pl.wikipedia.org > wiki > János_Csernoc](http://pl.wikipedia.org/wiki/János_Csernoc) [dostęp: 3.11.2020].
- Augustín_Fischer-Colbrie [pl.wikipedia.org > wiki > Augustín_Fischer-Colbrie](http://pl.wikipedia.org/wiki/Augustín_Fischer-Colbrie) – Wikipedia, wolna encyklopedia [dostęp: 2.11.2020].
- Johannes Baptist Katschthaler – Wikipedia, wolna encyklopedia, [pl.wikipedia.org > wiki > Johannes_Baptist_Katschthaler](http://pl.wikipedia.org/wiki/Johannes_Baptist_Katschthaler) [dostęp: 5.11.2020].
- Lajos Balás – Wikidata, [www.wikidata.org > wiki](http://www.wikidata.org/wiki/Lajos_Balás) [dostęp: 8.11.2020].
- Wolfgang Radnai – Wikipedia, wolna encyklopedia, [pl.wikipedia.org > wiki > Wolfgang_Radnai](http://pl.wikipedia.org/wiki/Wolfgang_Radnai) [dostęp: 8.11.2020].
- Bishop Lajos Rajner [Catholic-Hierarchy], www.catholic-hierarchy.org/bishop/brajner.html [dostęp: 24.11.2020].
- Zyta Burbon-Parmeńska – Wikipedia, wolna encyklopedia, [pl.wikipedia.org > wiki > Zyta_Burbon-Parmeńska](http://pl.wikipedia.org/wiki/Zyta_Burbon-Parmeńska) [dostęp: 16.11.2020].
- Wilhelm II Hohenzollern – Wikipedia, wolna encyklopedia, [pl.wikipedia.org > wiki > Wilhelm_II_Hohenzollern](http://pl.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_II_Hohenzollern) [dostęp: 16.11.2020].
- Anton Dreher – Wikipedia, [en.wikipedia.org > wiki > Anton_Dr](http://en.wikipedia.org/wiki/Anton_Dreher) [dostęp: 16.11.2020].

Relacje

Informacja ustna ks. dr. Marcina Kapłona, Przemyśl, 14 listopada 2020 r.

Informacja pisemna ks. Macieja Gawlika CR, Kraków, 5 listopada 2020 r.

Informacja pisemna br. Efrema Michalskiego OSB, Tyniec, 18 listopada 2020 r.

Informacje własne autora.

LISTY KS. WINCENTEGO DANKA DO ABP. JÓZEFA BILCZEWSKIEGO Z LAT 1900-1919 (CZĘŚĆ III)

Streszczenie

Niniejsza edycja źródeł historycznych dotyczy listów duchownego archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego ks. Wincentego Danką (1870-1945) do metropolity lwowskiego abp. Józefa Bilczewskiego (1860-1923). Dokumenty te odnoszą się do lat 1900-1919, a więc niemal całego pontyfikatu lwowskiego hierarchy. Przechowywane są w spuściznie po metropolicie w Archiwum

Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie. Nie zachowały się jednak listy abp. Bilczewskiego do ks. Danki. Tym bardziej cenne są te, które stanowią przedmiot niniejszej edycji choćby z tej racji, że nigdy dotąd nie były wykorzystywane w badaniach naukowych. Dodatkowym ich atutem jest zawarta w nich problematyka zabiegów polonijnego duszpasterza w Budapeszcie ks. Danki o zorganizowanie systematycznego duszpasterstwa dla rodaków, a nade wszystko starania o budowę kościoła. Inicjator tej akcji, za aprobatą tak kościelnych i państwowych czynników węgierskich, jak również abp. Bilczewskiego podjął szeroko zakrojoną akcję gromadzenia funduszy i poparcia w środowisku węgierskim, amerykańskim i galicyjskim. Nawiązał kontakty z rodami arystokracji węgierskiej spokrewnionej ze sferami polskiego ziemiaństwa, pozyskał względy osób powiązanych z dworem cesarskim w Wiedniu, zdobył zaufanie niektórych członków rządu i parlamentu Austro-Węgier, co miało zaowocować zabezpieczeniem bazy materialnej planowanej inwestycji. Realizacji tak szczytnej idei przeszkodził wybuch I wojny światowej, wskutek czego finalizacja budowy kościoła pw. Wspomożenia Wiernych doszła do skutku dopiero w 1926 r. Dokonano wówczas poświęcenia świątyni, a jej konsekracja miała miejsce cztery lata później.

Słowa kluczowe: abp Józef Bilczewski; ks. Wincenty Danek; archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego; kościół pw. Wspomożenia Wiernych w Budapeszcie; duszpasterstwo polonijne na Węgrzech; budowa świątyni dla Polaków

LETTERS OF FATHER WINCENTY DANEK
TO ABP. JÓZEF BILCZEWSKI FROM 1900-1919
(PART 3)

Summary

This edition of historical sources contains letters written by a priest of the Roman Catholic Archdiocese of Lviv, Fr Wincenty Danek (1870-1945), to Metropolitan of Lviv Archbishop Józef Bilczewski (1860-1923). The documents are from the years 1900-1919, covering almost the whole pontificate of the Lviv hierarch. As the legacy of the metropolitan, they are held in the Archives of the Roman Catholic Archdiocese of Lviv in Kraków. Unfortunately, Abp. Bilczewski's letters to Fr Danek have not been preserved, so the letters presented in this edition are all the more valuable; it also because they have never been used in scholarly research before. The letters talk about the efforts of Father Danek, a priest of the Polish diaspora in Budapest, to organise a systematic pastoral ministry for his compatriots and, most of all, to build a church. With the approval of the Hungarian church and state authorities, as well as Abp. Bilczewski, Danek launched an extensive campaign to raise funds and support in Hungarian and Galician circles. He established contacts with Hungarian aristocratic families having blood ties with Polish landowners, won the favours of people connected with the imperial court in Vienna, and gained the trust of some members of the Austro-Hungarian government and parliament, which was intended to secure the financial basis for the planned investment. The noble project of erecting a church was hampered by the outbreak of the World War I, so it did not come to fruition until 1926, when the Church of the Help of the Faithful was completed. The church was blessed, but its consecration took place four years later.

Keywords: Abp. Józef Bilczewski; Fr Wincenty Danek; Roman Catholic Archdiocese of Lviv; Church of the Help of the Faithful in Budapest; Polish pastoral ministry in Hungary; building a church for Poles